

ISTRAŽIVANJA

KRISTOV LIK U NEKIM NAŠIM VJERONAUČNIM PRIRUČNICIMA

Marko Pranjic

Već su se nekoliko puta na stranicama „Kateheze” pokazivali prikazi naših vjeronaučnih priručnika pod različitim gledištima i od različitih autora. To je znak interesa za ovakvu vrstu katehetskog medija. Uz to ne bi trebalo osporiti ni iskrenu želju istraživača naših katehetskih priručnika da kvalitetno promaknu ovo vrlo važno sredstvo prenošenja vjere. Na momente mogle bi zaboljeti pojedine primjedbe. No ako se shvati dobronamjernost istraživača i njihova iskrena želja da potiču, upozoravaju i usmjeravaju a ne priječe i obezvređuju dotična nastojanja, onda njihova zapažanja mogu biti samo od koristi. Istini za volju, teško se autoru pojedinog katehetskog priručnika distancirati od svojeg proizvoda na takav način da mu ne smetaju niti ga uznemiruju primjedbe i ukazivanja. Čim se pristupi poslu ovakve naravi, treba nekako računati da će biti onih koji se neće u svemu slagati, koji će otkriti nedostatke i upozoriti na promašaje. To je zapravo logika usavršavanja započetog djela. Moja nakana ide u tom smjeru.

Ovaj prilog jest nastavak svojedobno objavljenog članka u „Katehezi” VI(1984)2,27–38, a nosi naslov „Krist otkupitelj u nekim našim prvopričesničkim katekizmima”. Njime se probio led na području ovog razmišljanja. Poslije toga uslijedili su prilozi Mate Zovkića „Biblija

u našoj katehezi” i Antuna Škvorčevića „Shvaćanje i ostvarenje Crkve u našoj katehezi”. Oba su priloga objavljena na stranicama našeg časopisa za katehezu i pastoral VII(1985)4, 21–56. Pa nastavimo, dakle, započeto djelo.

Heffler-Kornfeind: MALI KRŠĆANSKI NAUK.
Priredio dr Nikola Kolarek, HKD 1982.

1) Opći prikaz katekizma

Svrha ovog vjeronaučnog priručnika jest priprema na sakramente sv. ispovijedi i sv. pričesti. Zamisljen je „kao udžbenik za prve dvije godine vjeronaučnog poučavanja”, tako da se „u prvoj godini uzimaju biblijska štiva, ako se stigne, bez pitanja i odgovora, a u drugoj se godini uzima sve gradivo. Biblijska se štiva ponavljaju i produbljuju, a katekizamska se tumače i uče napamet.” (2)

Katekizam se dijeli u tri glavna dijela: 1) Bog Otac Stvoritelj, 2) Bog Sin Spasitelj i 3) Bog Duh Posvetitelj. Materijal je podijeljen u 41 vjeronaučnu jedinicu. Struktura pojedinih kateheza sasvim je jednostavna: a) kratko biblijsko izlaganje, potom b) pitanja i odgovori (negdje su odgovori detaljnije tumačeni), zatim c) primjena na život.

2) Primjedbe opće naravi

Ovakva struktura poprimaljena je iz vrlo starih katekizama (Deharb) uz neke sasvim male izmjene. To je ujedno, barem što se tiče novih metodoloških koncepcija katehetskih priručnika, nedostatak. Naime, ovakav pristup katehezi ne drži dovoljno u vidu naslovnika kojemu je kateheza prije svega upućena. To je dijete između 7. i 9. godine, čija psihička struktura teško može zadovoljiti ove i ovakve intelektualne zahtjeve.

Katekizam doduše obiluje biblijskim navodima, ali su oni pretežno izvještajno-kronološke naravi (25, 31, 32, 33, 35, 37, 39, 41, 45...). Tu se „prepričavaju” Evanđelja i inače Sveto pismo, ali bez osjećaja da su ona upućena izravno osobi i nje se direktno tiču. Stječe se nekako dojam nekog „objektivnog izvještavanja” povešana sa suhoćom (25, 26, 27...).

Ni čisto *apologetsko* gledište nije tuđe ovom katekizmu (32, 38, 48, 50, 87, 89), niti *euforičnost* (36, 51, 53, 97), *pitanja od manje važnosti* (42, 43–46; 48, 51, 53–55, 74, 75...), *isforsirane tvrdnje* (38, 40, 48, 52, 53, 60, 65, 68, 72, 74, 77, 88, 92, 95, 97, 99, 100, 107, 117), *pijetistički izrazi* (40, 83), vrlo bljeda slika *Krista posrednika* (56, 59), *netumačenje pojmova* (63) može se smatrati nedostacima ovog katekizma.

3) Analiza sadržaja

U ovom katekizmu govori se puno o Isusu Kristu. Spominje se njegovo utjelovljenje (28), daje se definicija Isusa Krista (29), predstavlja se Isusa kao čudotvorca (45, 47, 49), kao molitelja (75), kao suca (117) i kao hranu (51). Svrha njegova poslanja jest da pokazuje naukom i primjerom (29, 32, 38, 48, 50, 81, 87, 89).

Zanimljivo je da autor ne osjeća potrebu da našu smrt dovede u suodnos s Kristovom smrću, da Krist u trenutku smrti kršćanina ima neku ponudu i odgovor. Izgleda da mu je više stalo do toga da podijeli dušu od tijela i da za svako pojedino nađe odgovarajuće mjesto (113–115).

Ovdje bismo se sada malo detaljnije osvrnuli na otkupiteljske katehetske sadržaje koji su manje-više definirani u obliku odgovora na po-

stavljena pitanja unutar ovog katekizma.

Davši definiciju Isusa Krista, Kolarek pokušava potonje doraditi definiciju pa kaže: „Ime 'Isus' znači Spasitelj ili Otkupitelj. 'Krist' ili Mesija znači Pomazanik” (29). Dogmatski se ne može osporiti ova tvrdnja, no ipak, katehetski govoreći, u dva retka toliko zbijenog sadržaja nikako ne odgovara poimanju dječje kateheze. To su zapravo teološke konkluzije kojima je ispušten sav prethodni znanstveni aparat. Na ovakav način shvaćeno katehiziranje ne razlikuje se puno od „bubanja” matematičkih formula i teorema, premda i matematika kao znanost zahtijeva da učenik zna „izvesti” formulu i teorem; treba dakle poznavati logični prosljed koji prethodi. Razlog ovakvom pristupu katehezi vjerojatno leži u određenom shvaćanju katehiziranja, čija je izgleda osnovna dužnost posredovati djetetu što preciznije znanje bez obzira koliko će ono biti osobno shvaćeno i životno primijenjeno. Što za dijete od 7. do 9. godine znači konačno takva definicija? Da li je ona poticajna, hoće li nešto izmijeniti u dječjem životu, hoće li ga učiniti boljim ili samo možda bogatijim za jednu memorativnu jedinicu?

Nešto veću sreću s ekonomsko-spasenjskog gledišta imaju sljedeći odgovori: „Da nas otkupi i spasi, Isus se žrtvovao za nas na križu.” „Isus nas je otkupio od grijeha i spasio od vječne smrti u paklu.” „Isus nam je na križu zaslužio milost posvetnu i pravo na vječni život u nebu.” „Isus se žrtvovao na križu tako da je trpio, krv svoju prolio i umro.” (85)

Ovdje u najužem odnosu stoji Kristova žrtva na križu, njegovo trpljenje, prolijevanje njegove krvi, s našim osobnim spasenjem i otkupljenjem. Otkupljenje je dakle duhovna stvarnost koja je plaćena Kristovom žrtvom a očituje se u trpljenju, razapinjanju, prolijevanju krvi i smrti. Budući da je to Isus Krist učinio „za nas”, on postaje „za nas” jedinim spasiteljem i otkupiteljem. Doduše, to Kolarek ne tvrdi izravno, ali bi bilo vrlo teško pretpostaviti drukčije

I ovdje proces otkupljenja ima oba pola. S jedne strane, otkupljenje je oslobođenje (spasenje) od grijeha a tim samim i od vječne smrti, ako je vječna smrt posljedica grijeha, dok s druge strane snagom otkupljenja zaslužena nam je milost posvetna i pravo na vječni život. Do-

brom skolastičaru ovaj logični prosljed može biti dosta jasan i njemu osobno nešto kazati. Međutim, što to sve skupa može značiti za naslovnika koji jedva počinje logično misliti i razmišljati. Pa makar to i znao, ako nema prethodnih premisa, teško će mu biti jasan zaključak. Što za njega znači „milost posvetna“? Što znači „pravo na vječni život“? Nisu li se ti isti sadržaji mogli izraziti drukčije? Ovdje se dakle ne radi o tome da ti sadržaji ne mogu biti nikako dostupni djetetu, mogu, ali bi morali biti drukčije „obučeni“. Uostalom, naši drugi katekizmi primjer su da se o istoj stvari može drukčije i učinkovitije pričati.

Kada Kolarek govori o perpetuiranju plodova Isusove žrtve na križu, onda kaže: „Plodove žrtve Isusove na križu dobivamo u svetoj misi i sakramentima... Isus je htio da svoju žrtvu obnavlja do konca svijeta. Zato je na posljednjoj večeri ustanovio svetu misu... Po zapovijedi Isusovoj ima se sv. misa neprestano prikazivati“ (86).

I ovdje pred dječjim očima, ništa manje kao i prije, stoji hladno i suho razmišljanje koje, kažem, ima svoj teološki „Hintergrund“, ali najvjerojatnije neće u djetetu zapaliti osjećaj ušišćenja, radosti, draži, kojim se kategorijama treba nužno služiti pri katehiziranju ove dobi. Uz to, htjeli ili ne htjeli priznati, ako ovako izlaganje završi tvrdnjom: „Po zapovijedi Isusovoj ima se sv. misa neprestano prikazivati“, od mise neće puno ostati, samo obaveza. Vjerujem da Krist nije htio prvenstveno obavezivati. Njegova je nakana bila „ostati sa svojim“. Uostalom, iz svakodnevne pastoralne prakse znamo što i koliko i za koliki postotak naših vjernika sv. misa ima „toplo“ značenje. Nije li ona kod mnogih razlog vlastitog optuživanja? Odakle onda taj mentalitet? Nisu li i neke katehetske formulacije tome dale svoj obol? Ni samo hladno nastojanje oko poistovjećivanja kalvarijske žrtve sa žrtvom sv. mise ne jamči shvaćanje i prihvaćanje sv. mise kao ugodnog i spasonosnog okupljanja sumišljenika da proslave životno opipljivu Kristovu nazočnost te upravo zbog toga uzdignu nebeskom Ocu hvalu.

Autoru je stalo prije svega da distingvira, cijepa, razlikuje, povlači demarkacijske linije: „Razlika je samo da u sv. misi Isus ne trpi i ne

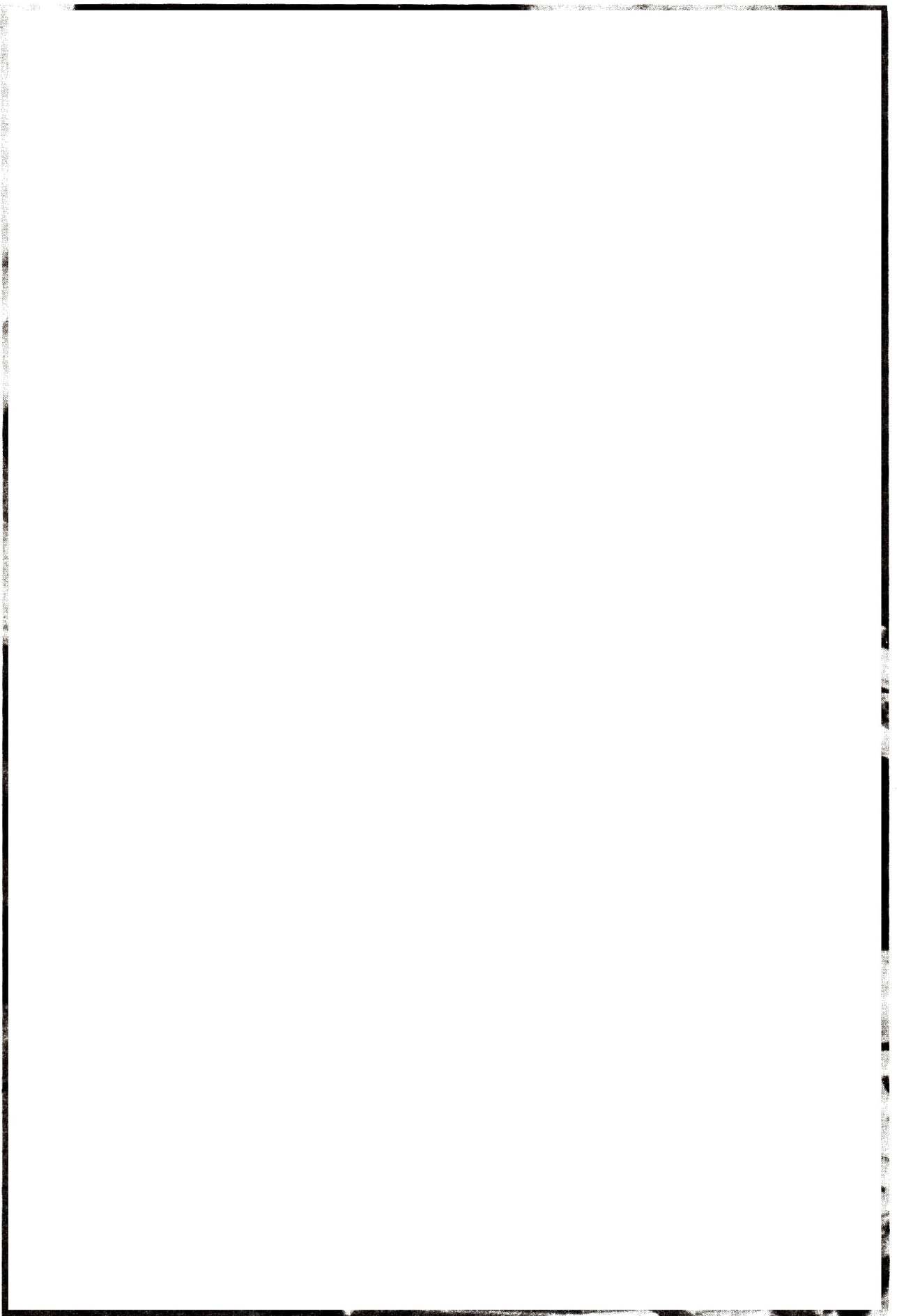
prolijeva svoju krv niti tjelesno umire... Zato je sv. misa nekrvna žrtva“, dok je manje zaokupljen mišlju da sv. misu kao spasonosnu stvarnost približi dječjem razumu i njegovu srcu da bi ono upravo uz pomoć tog sakramenta sve više raslo i sve više dozrijevalo u svojoj vjeri.

Kad smo već na euharistiji, navedimo i jedno pitanje i još karakterističniji odgovor koji se usko odnosi na nju: „Gdje pretvaraju biskupi i svećenici kruh i vino u tijelo i krv Isusovu? Biskupi i svećenici pretvaraju kruh i vino u tijelo i krv Isusovu u svetoj misi.“ Nije li ovo dogmatska zabluda? Vjerujem da bi dogmatičari imali tu štošta reći. Ja izražavam samo svoju sumnju da ta stvar po crkvenom nauku može ostati u ovom obliku. Takvih, ne baš identičnih ali sličnih tvrdnja ima poprilično u ovom priručniku (38, 40, 48, 52, 53, 60, 68...).

Preveliko distingviranje može isto dovesti do zastranjenja. Evo primjera: „Sin Božji postao je čovjekom da nam svojom naukom i primjerom pokaže put k Ocu, a mukom i smrću da nas otkupi od grijeha“ (29). Zar „muka i smrt“ ne spadaju također pod Kristov nauk i primjer kojima Krist pokazuju put svome Ocu? Striktno vezanje muke i smrti s otkupljenjem od grijeha moglo bi ujedno unijeti određenu zabludu u nauk Crkve. Kako onda tumačiti oproštenje grijeha koje je Krist davao nekima prije nego što je podnio muku i smrt? Već slijedeća tvrdnja stavlja predašnju premisu pod pitanje: „Dok to moliš („Anđeo Gospodnji“), sjećaš se kako je Sin Božji došao na svijet da nas otkupi od grijeha i da nam opet pribavi izgublenu milost“ (29). Ovdje dakle niti otkupljenje, niti pribavljenje milosti, barem eksplicitno nije vezano uz Kristovu smrt.

Na drugim mjestima oproštenje grijeha vezano je preduvjetno uz ljudsko pouzdanje i skrušeno kajanje: „Petar je bio siguran da će mu Isus oprostiti, jer se pouzdavao u Njegovu dobrotu. On se odmah popravio jer je imao čvrstu odluku da više ne griješi. Zato mu je Isus oprostio“ (80). I dalje: „Bog (communicatio idiomatum?) oprašta svakom grešniku koji se skrušeno kaje za svoje grijeha“ (80).

Kada pak govori o sakramentu ispovijedi, Kolarek bez krzmanja tvrdi: „Sakrament ispovijedi je sakrament pomirenja s Bogom i

Crkvom u kojem biskupi i svećenici mjesto Boga opraštaju grijeha" (92), te ga proglašava „prvim darom Spasitelja nama ljudima poslije pobjede nad grijehom. To je prvi dar Otkupljenja koji nam je Isus priredio svojom smrću na križu" (92).

Lijepo je da Kolarek ima u vidu dvodimenzionalnost pomirenja – pomirenje s Bogom, ali i pomirenje s Crkvom, međutim, nezgodno je što umjesto Kristu Gospodinu (Bogu) oprostnje pripisuje biskupima i svećenicima. Inače je specifično za ovaj katekizam da govoreći o sakramentima prečesto iz vida gubi Krista Gospodina kao onoga koji djeluje preko sakramenta. Dakle, nisu sakramenti neke za sebe magične moći. Oni su sredstva pomoću kojih se predstavlja i ostvaruje spasenje koje je nebeski Otac po svojem Sinu ponudio otpalom čovječanstvu.

Da li je sakrament ispovijedi „prvi dar Spasitelja nama ljudima poslije pobjede nad grijehom", to ne znam. Svakako mislim da je tu vrlo teško i možda pomalo opasno govoriti o prvom i posljednjem te tako iz vida gubiti cjelokupnost. To je možda pomalo samoinicijativno stvoren zaključak koji ne vjerujem da ima provjerenu teološku pozadinu.

Na drugom mjestu, Kolarek dovodi u uski odnos oprostnje grijeha sa sakramentom krštenja i poslanjem Duha Svetoga kad kaže: „Sakramentat krštenja oprašta istočni grijeh i sve grijeha te kazne za grijeha što ih je čovjek možda učinio prije krštenja" (104); i „Primite Duha Svetoga, kojima oprostite grijeha, oprostit će im se, a kojima zadržite zadržat će im se" (96).

Kad je već riječ o Duhu Svetom, spomenimo i ovu tvrdnju Malog katekizma: „Sveta potvrda je sakramentat u kojem se potvrđeniku daje Duh Sveti." Ovako formulirana tvrdnja mogla bi biti dvosmislena. Naime, da se sakramentu potvrde kao jedinom sakramentu pripisuje „podjeljivanje" Duha Svetoga, što po crkvenom nauku ne drži. I po sakramentu krštenja, krštenik prima Duha Svetoga pa zato „primanje Duha Svetoga" nije specifikum sakramenta potvrde.

Vjerujatno bi bilo još stvari koje bi se mogle reći u vezi s ovim katekizmom a odnosile bi se na Kristovu otkupiteljsku prisutnost. Mislim da

sam ukazao na one osnovne i na njihove eventualne nedostatke. Svakako, mišljenja sam da je katekizam ove vrste, premda se kod nas još podosta upotrebljava (postoje zato i razlozi!) dobroma nadiđen, naročito što se tiče njegova tretiranja naslovnika, načina izlaganja sadržaja uz poštovanje rubrike „Primjena na život" koja isto ima na momente velikih nedostataka. Tu su isto stvari manje-više sugerirane. Služe zapravo uvježbavanju u već postojeće. Daje se minimum prostora dječjoj kreativnosti. Crteži koji su unutra navedeni ne znam koliko mogu polučiti svrhu koju bi crtež morao imati u ovakvom priručniku. Pitanja su hametice ispitne naravi. Služe dakle čistom provjeravanju stupnja usvojenosti katehetskijh formulacija. Audio-vizualna sredstva ne spominju se nigdje. Scenskog pristupa biblijskim tekstovima uopće nema, a moraliziranja je poprilično. Život kao „locus catechisticus" minimalno je prisutan. Metoda je manje-više deduktivna, što ne znači da je kao takvu treba svugdje i nužno odbaciti, ali je u ovakvom priručniku dosta nezahvalna. Naime, petrificira sadržaje, teško može osobno zainteresirati naslovnika, a ako se to ne dogodi, sigurno se ne događa niti katehetski čin.

Sve nas ovo dovodi do pitanja: Da li se još uvijek služiti ovakvim priručnikom u katehizaciji? Uz veliko poštovanje onoga što je ovakav katekizam značio za mnoge naraštaje, rekao bih da za današnje u ovakvom obliku nema puno svrhe, barem ne ondje gdje je moguća sustavna katehizacija. On može uz dužnu preformulaciju nekih odgovora biti neka „nužna" sinteza kršćanskog nauka, ali s didaktičko-metodološkom stanovišta, zaista je davno nadiđen.

PUSTITE K MENI MALENE. Vjeronaučni priručnik za prvu grupu. Subotica, 1982. Izdalo Katehetsko vijeće subotičke biskupije. Sastavili: Fiala s. Ivanka, Léner István, Andrija Kopilović i dr Teleki Béla. Foto: Dobai Istvan

Hvalevrijedno je od strane jedne relativno male biskupije da se zdušno i poletno dala na izdavanje vlastitih vjeronaučnih priručnika od onih za najmanje pa do krizmaničkih. Treba odati priznanje i izdavaču i sastavljačima koji su

morali uložiti znatan trud da ovaj niz vjeronaučnih priručnika može ugledati svjetlo dana te se proširili ne samo na području dotične biskupije nego prijeći njezine granice pomalo na sve strane. Znak je to u isto vrijeme i novosti i primjenljivosti ovih katekizama i ujedno znatan doprinos katehetskom stvaralaštvu ovog podneblja.

1. Kratak prikaz vjeronaučnog priručnika

Knjiga je satkana od 30 vjeronaučnih jedinica. U njima se govori o *nebeskom Ocu* (1–7); o *Isusu*, daru nebeskog Oca (9–24 i 26); o *Duhu Svetom* (25) i o *svetoj misi* (29). Pet jedinica (8, 13, 19, 26 i 30) posvećeno je ponavljanju. Iza 30. lekcije slijede „klasične” molitve: Znak križa, Očenaš, Zdravomarija, Slava Ocu, Vjerovanje, Jutarnja molitva i Večernja molitva. Na samom kraju priručnika postoji i neka vrsta sadržajne sinteze vjerojatno sa svrhom da je djeca usvoje memoriziranjem. Stavljena je pod naslov: „Zapamtimo”.

Što se tiče unutarnje *strukture vjeronaučne jedinice*, moglo bi se reći sljedeće: Svaka kateheza otpočinje *biblijskim navodom*, potom slijedi, dosta jednostavnim i nevezanim riječima izloženo, ono *bitno* što bi trebala sadržavati dotična vjeronaučna jedinica. Iza toga dolaze *upute* za život i *zadaci* za sebe uokvireni. Katehezom dominira poveća *fotografija*, rjeđe *crtež*. Potom slijede rubrike: „Pjesma”, „Pitanja”, a sve skupa završava „Molitvom”.

2. Primjedbe opće naravi

Mislim da mi autori i oni koji se služe ovim priručnikom neće uzeti za zlo ako ih upozorim na neke nedostatke koji su meni osobno zapeli za oko dok sam ovaj vjeronaučni priručnik proučavao pod jednim određenim i specifičnim vidom. Činim to s iskrenom nakanom da bi se ubuduće otklonilo ono što bi moglo smetati i priječiti privođenju bilo pojedinaca bilo zajednice vjeroučenika zrelosti vjere (usp. OKD 21).

1) Rubrika „Ponavljanje” na mjestima ne odgovara svojem naslovu (8, 14, 26). Ona je više jedna vrsta nadopune nečega što nije bilo rečeno u prijašnjim jedinicama. Ne vidim raz-

loga zašto bi se ponavljale (na momente bez identičnog redoslijeda – 8) fotografije u rubrici ponavljanja. I tu je nedosljednost (26 i 30). Ponavljanje ne bi trebalo biti samo ponavljanje i ništa više. Ono bi moralo biti sažetak onog najbitnijeg što je bilo prije posredovano radi lakšeg pamćenja odnosno memoriziranja određenih sadržaja, ako je s tom svrhom načinjeno.

2) Kad se govori o Isusu, čini mi se da nije dostatno samo kronološki iznositi ono što je on rekao i što je učinio ili ono što je bilo s obzirom na njega rečeno ili učinjeno (18, 20, 22, 48, 50). Na vidjelo bi trebala nekako izaći spasenjska poruka tih događaja. Što god je Isus rekao i učinio, usredotočeno je na ljudsko spasenje i to bi trebalo biti jasnije izrečeno ili „proživljeno” u katehetskom priručniku.

3) Vjeronaučni se priručnik ne bi smio služiti nerazumljivim *pojmovima* za onoga komu je on namijenjen (24, 40, 44, 53). Ako je to neizbježno, trebalo bi ih onda tumačiti, kao što je s obzirom na neke i učinjeno (64). Može se zato odvojiti poseban prostor ili pak na kraju svake vjeronaučne jedinice protumačiti nesvakodnevnne pojmove. Tako nekako čine i drugi naši vjeronaučni priručnici.

4) Ono što će brzo upasti svakome u oči koji uzme ovaj katekizam u ruke, jesu mnogobrojne praznine koje nemaju svrhu, barem ih ja nisam mogao nikako „odgonetnuti” (28, 29, 31). Ima doduše praznina koje „govore”. Čini mi se da to nije ovdje slučaj.

5) Vjerojatno je ovom vjeronaučnom priručniku nedostajao i lektor, odnosno korektor hrvatskog jezika (8, 36, 46, 47, 50, 54). Trebalo bi pripaziti na takve stvari, jednostavno zbog toga što su knjige ove naravi pomalo i promicatelji određene kulture.

6) Ne znam da li je i to nedostatak što u nekim primijenjenim pjesmama nedostaje ritam (35, 41). Moguće je da su dotične pjesme prijevod pa prevodiocu nije pošlo za rukom zgodno ih hrvatski sročiti.

7) Trebalo bi pripaziti i na same fotografije. Na momente izgledaju kao kič (45, 55) ili su „nasilno” uvrštene (45, 51). Fotografija kao takva može biti komentar teksta ili može nuditi zasebno poruku ili pak može biti nadograd-

nja. Samo jedno treba izbjegavati, naime, međusobno isključivanje teksta i fotografije.

3. Analiza sadržaja

Ovaj se katekizam dosta obilato služi *Svetim pismom* kao pisanom riječju Božjom (svaka nova vjeronaučna jedinica); *liturgijskom godinom* (6, 9, 12, 20–24, 63–64) kao privilegiranim sredstvom slavljenja te iste Božje riječi; *životom Crkve* (2, 16, 17, 18, 28, 29) kao odsjevu Božje poruke.

Nas ovdje prvenstveno zanima prisutnost Isusa Krista u ovom katehetskom priručniku i to prije svega pod vidom otkupljenja. Ako se ima u vidu sadržaj „otkupljenja” (pomirenje s Bogom, pomirenje s ljudima, spasenjsko događanje po muci, smrti i uskrsnuću Gospodina našega...), onda se može reći da se neke komponente tog istog sadržaja odražavaju i u ovom katehetskom priručniku. Na str. 64. kaže se: „Isus je naš Otkupitelj zato, jer po njegovoj smrti možemo prispjeti nebeskom Ocu.” To je jedino mjesto u ovom katehetskom priručniku gdje se izravno spominje naziv „otkupljenje”. Time pak ne želim reći da je to jedino mjesto gdje se govori o „otkupljenju”. Treba imati u vidu da ova rečenica nije uzeta izravno iz teksta „izlaganja” vjeronaučne jedinice, nego iz rubrike „Zapamtimo”. Zato otkupljenje kao pojam i sadržaj kršćanske poruke nije u ovom priručniku opširnije razrađivan, nego je dosta na brzinu ponuđen kao sadržaj memoriziranja.

Na stranu rečeno, ovaj je navod dobro teološki postavljen. Iz njega se vidi da je Krist naš Spasitelj i to snagom svoje smrti. On je pomiratelj grešnog čovječanstva s Bogom Ocem. Ovdje je točno uočljiva poruka Kristove smrti. Nije Kristova smrt dakle ispriповijedana, ona ima spasenjski učinak za čovjeka. Šteta je s obzirom na ovaj sadržaj da nije razrađeniji i bliži mentalitetu i psihologiji djeteta kojemu je namijenjen.

Uz ovaj izravni navod postoje i drugi koji se doduše ne služe nazivljem otkupljenja, ali daju naslutiti da je ipak tu riječ o otkupiteljskoj ulozi Krista Gospodina. Primjera radi navodimo: „Isus se nije branio. Patio je. Mislio je na nas. Osuđen je na smrt. Razapet je na križ” (42).

Ovdje je navedeno nekoliko vrlo važnih komponentata koje su otkupiteljske naravi: *nije se branio*, mislio je *na nas*, osuđen je na *smrt*. Prvi znači slobodno prihvaćanje Očeva plana od strane Krista, drugi na jednostavan način iznosi ekonomsko-spasenjski sadržaj Kristova pristajanja na muku, a treći govori o smrti kao sredstvu ispaštanja za grijeh, ali i kao sredstvu pomirenja i privođenja k Ocu. Šteta što ovo nije izravnije i podrobnije posredovano.

Na ovoj istoj stranici postoji i pomalo isforsiran tekst pod vidom otkupljenja. „Dok je razapet visio na križu (Isus), molio je: Oče, prikazujem ti svoj život i muku. Primi to kao moj dar. Daj, Oče, da svatko uzmogne doći k tebi, u nebo.” Ovdje je pokušana interpretacija Isusove muke i smrti. Teologu će sigurno zapeti za oko nedosljednost biblijskog navoda. Naime, stavljeno je u Isusova usta ono što on nije rekao u toj situaciji niti, tim istim riječima, igdje drugdje u Svetom pismu.

Već na sljedećoj stranici istog priručnika nalazi se navod klasične crkvene pjesme koja se manje-više pjeva u korizmeno vrijeme: „O Isuse izranjeni, k drvu križa pribijeni, Dušu si ispuštio. Od *ljubavi prevelike za sve ljude nas grešnike...*” I ovdje se gleda na Kristovu smrt kroz ekonomsko-spasenjsku prizmu. Na žalost, i tu je stvar ostala samo „nabačena”. Ipak treba priznati da crkvena liturgijska pjesma može i te kako dobro poslužiti kao sredstvo sinteze kršćanskih sadržaja.

Na str. 44. sastavljač katekizma s pravom navodi iz 1. Kor 6,14: „Bog koji je uskrisio Gospodina, i nas će uskrisiti svojom moći!” Tim samim dovodi u suodnos naše uskrsnuće s uskrsnućem Gospodinovim, te uvjerljivo podvlači *posredničku* ulogu Krista kao „prvorođenca” s obzirom na novi, proslavljeni život, život u Bogu.

Nešto kasnije (47) autor katekizma stavlja u usta molitelju: „Kriste, Gospodine, ti si *jači od smrti*. I *mi ćemo uskrsnuti*. Hvala ti što ćemo uskrsnuti.” Ovdje se pobjeda nad smrću izravno pripisuje Kristu Gospodinu, a ne kao prije „Bogu koji je uskrisio Gospodina”. Ona ima spasenjski značaj za čovjeka. Doduše, ovaj prelazak s Gospodinova uskrsnuća na naše nije ovdje izravno definiran, ali se podrazumijeva ako

baš tom istom Gospodinu zahvaljujemo „što ćemo uskrsnuti”.

U 24. katehetskoj jedinici, s obzirom na našu problematiku, kaže se: „Nebeski kralju vječiti, *Otkupitelju vjernika*, što *smrt* na križ *pogubi* i beskrajno *se proslavi* (...) Svom dušom *tebe molimo: oprosti nam opačine*. I u vis *k sebi srca nam povuci* višnjom *milosti*.” Citat je uzet iz liturgijske pjesme. Krat je „otkupiteljskim” sadržajem. Krist nije predstavljen kao „zasebni” pobjednik nad smrću. Njegova pobjeda relevantna je za vjernike; dapače, po njoj, u koju je ušao snagom križa, postaje „Otkupiteljem vjernika”. Kao takvom, njemu se izravno vjernik obraća molitvom u kojoj ispovijeda da proslavljeni Krist „oprašta opačine” te ucjepljuje u božanski život. Tu su zapravo dva gledišta na jednu te istu otkupiteljsku stvarnost koja se događa po Kristovoj smrti i uskrsnuću: naime negativni, koji se sastoji u oprostjenju grijeha, i pozitivni, koji se sastoji u ucjepljenju spašenika u božanski život.

Još jednom, i posljednji put, ovaj se priručnik vraća na pitanje „otkupljenja”. Ovaj puta samo letimice. „Vjerujemo u Isusa. On je Božji Sin i naš *Otkupitelj*” (52). Ovdje je dakle u prvom planu ispovijest vjere bez detaljnijeg razrađivanja sadržaja. To je kratko srećen sadržaj vjere s obzirom na Drugu Božansku Osobu.

4. Analiza metode priručnika

Metodološki instrumentarij kojim se služi ovaj katekizam sastoji se od: 1) pisane riječi, 2) pitanja, 3) objašnjenja, 4) tumačenja nepoznatih pojmova, 5) fotografija i crteža, 6) zadataka i 7) pjesme i molitve. Izbor je, na prvi pogled dosta bogat i treba priznati sastavljačima da su imali mašte. No samim tim što se ima sredstvo u ruci, ne znači da je i uspjeh zajamčen. Autor je sa svoje strane učinio što je mogao. I ovdje nekoliko primjedaba.

Što se tiče *pisane riječi*, naročito u izlaganju, ona je najvećim dijelom povijesno-pripovjedačke naravi, i vjerujem, primjerena je za tu dob. No ipak bi trebalo pripaziti da se i u tom načinu ostane vjeran istinitosti sadržaja (42). Time nisam želio reći da nema i takvih izlaganja gdje čovjeka najednom šokira novi pojam

(44) za koji nema ni uvoda, ni razlaganja ni zaključaka. Takav stil cijepa cjelovitost izlaganja. Što se pak tiče pisane riječi unutar pjesme (43), djeca će je vjerojatno naučiti zbog ritma i melodioznosti, ali egzistencijalno reći će im vrlo malo, pa je velika vjerojatnost da ti sadržaji neće biti pounutarnjeni (49).

Pitanja su dobrim dijelom ispitne naravi. Ona se postavljaju s nakanom da se vidi koliko je dijete usvojilo prije izloženu materiju (43). Koji puta postavljaju se i pitanja na koja će djeca vrlo teško odgovoriti ako nema odgovora u prijašnjem izlaganju. Ono bi se moralo dovinuti dosta spekulativnu sadržaju da bi moglo odgovoriti (43). Šteta je što se nisu imala u vidu i tzv. „poticajna” i „shvaćajna” pitanja. Ona bi dala katekizmu kudikamo veću životnost te bi ga dječje prizemljila.

Ne bi bilo na odmet, kao što smo već prije spomenuli da se malo rezerviralo prostora za tumačenje određenih *pojmova* koji su religiozne naravi te kao takvi neshvatljivi za djecu i zbog toga neshvatljivi bez primjernog tumačenja.

Što se tiče *fotografije* kao eventualnog pomagala u vjeronaučnoj nastavi, mora se na žalost reći da autoru nije dovoljno jasno kako se fotografija ucjepljuje u vjeronaučni hod dozrijevanja vjeroučenika. Ona je kod njega ili u svrhu dvostruke poruke (43), ili kičasta (45) ili je nasilno utisnuta u vjeronaučnu jedinicu (47).

Zadaci su manje-više individualne naravi. Svrha im je pounutarnjenje naučenog (42), sudjelovanje u liturgijskim činima (44), zapošljavanje učenika u svrhu likovne kreativnosti (46).

Pjesme i molitve jesu gotovi tekstovi koje predlaže autor priručnika. I jedne i druge prožete su sadržajem same katehetske jedinice. Prve su obično opće poznate liturgijske crkvene pjesme. Što se tiče rubrike „Molitve”, ne bi bilo loše da se na tome području ostavila veća sloboda kreativnosti bilo vjeroučiteljima bilo vjeroučenicima.

Dijasi, filmovi, kolaži, poticajni listovi, pak-papiri, služenje literarnim tekstovima, glazba...nepoznati su ovom katehetskom priručniku.

ISUSOVI PRIJATELJI. Priručnik za drugu vjeronaučnu grupu. Subotica, 1979. Izdaje Katehetsko vijeće subotičke biskupije. Sastavili: Fiala M. Ivanka, mons. Léner István, Andrija Kopilović, dr. Teleki Béla. Fotografije: Dobai István

1) *Opći prikaz priručnika*

Svrha ovog priručnika, koliko se vidi iz sadržaja i iz biskupove popratne riječi, jest priprema na sakrament ispovijedi. Ta se priprema odvija upoznavanjem i prakticiranjem deset Božjih zapovijedi (izuzevši br. 12). Njima su najvećim dijelom posvećene pojedine katehetske jedinice ovog priručnika (1–58). Uz to, vjerojatno zato što su sastavljači smatrali nezaobilaznim, zbog načela „liturgijske godine”, uvrštene su i kateheze o Božiću (12) koji kao blagdan pada u vrijeme pripreme na sakrament ispovijedi; dvije kateheze (19 i 21) posvećene su korizmenoj tematici, zatim Duhu Svetom (22), onda pomirenju (23), ispitu savjesti (24), Bogu koji oprašta samo onomu koji se kaje (25), oslobođenju od grijeha (26), zadovoljštini (27), svetoj misi (28), dužnosti opraštanja jednih drugima (29) te izvoru zla (30). Uz to, kao i u prijašnjem katekizmu postoje lekcije ponavljanja (7, 13, 20 i 31) i rubrika „Zapamtimo”.

Što se tiče *nutarnje strukture katehetske jedinice*, identična je sa strukturom prijašnjeg katekizma uz malu nadopunu: masno tiskana formulacija od jedne ili najviše dvije rečenice, pobudnog sadržaja te jednom izmjenom, po mojem sudu nepraktične naravi. Naime, rubrike „Molitva”, „Pjesma” i „Pitanja” nemaju više vlastite naslove niti konstantan redoslijed.

2) *Primjedbe opće naravi*

1) Zbilja je velika šteta što ovaj katekizam nije prošao dobru *lekturu i korekturu* (4, 5, 6, 8, 12, 19, 34, 35, 37, 40, 44, 46, 47, 57, 63, 67). Neke stvari previše zapinju za oko i kvare ugled priručnika.

2) Postoje i tekstovi koji su previše *isforsirani*. Nemaju uvjerljivu logično-afektivnu osnovu (7, 15, 28, 33, 37, 43, 45, 47).

3) I u ovom priručniku ima *praznina* koje

nemaju utemeljenosti (7, 9, 29, 33, 34/5, 54, 58/9, 62, 65).

4) Ima *insceniranih fotografija*, fotografija koje *nisu na mjestu* i onih *sladunjavih* (11, 17, 24, 27, 29, 30, 31, 35, 40, 41, 43, 45, 47, 49, 53, 56, 65).

5) Ima neslužbenih biblijskih navoda (22, 34, 46).

3) *Analiza sadržaja*

I ovaj katekizam govori dosta opširno o Isusu Kristu. On je prije svega *uzor ponašanja* (6, 9, 20, 22, 24, 36, 38, 43). Mislim da ovakav pristup Gospodinu nije loš kad se ima u vidu nakan katekizma, naime da djecu uvežbava u moralnom življenju kršćanske poruke te pripreme te iste djece na sakrament pomirenja. Ipak se moralo malo više pripaziti na formulacije unutar izlaganja, da ne zađu u vode moraliziranja i indoktriniranja (20, 22, 26, 28, 36, 38, 40, 44, 46). Očito je iz katekizma da su se autori borili između „prenošenja nauka” po mogućnosti što dosljednije s jedne strane, a s druge vjernosti djetetu kojemu su namijenjene dotične kateheze. Imamo li u vidu prvu preokupaciju, onda ćemo lakše i shvatiti inzistiranje na Kristu kao *učitelju* (6, 10, 15, 22, 24, 32, 40, 58). Imamo li drugu u vidu, shvatljivije je inzistiranje na metodološkom instrumentariju. Možda bi trebalo ipak pripaziti da se ne stvori slika o Isusu kao o učitelju moralnih norma i propisa, pa čak ni onome koji svoj nauk sam živi. Isusov „primjer” ne sastoji se prije svega u tome da nas ponuka na dobru odluku. On u sebi ima *spasonosno* djelovanje. Njegovi „primjeri” za nas su „znamenja”, očitovanja, objava, uz koje svojim osobnim pristankom postajemo otkupljeni od grijeha i ucijepljeni u božanski život. Zato nije svejedno do koje se granice ide kad se govori o Isusu kao o učitelju. Ako se ostane samo na razini primjera i pouka, onda se Isusa može brzo poistovjetiti s bilo kojim poštenim i dosljednim učiteljem. Treba njegovu „pouku” i njegov „primjer” donijeti u *posrednički* suodnos. Ta je potreba naročito uočljiva ondje gdje se govori o *sakramentima*. Krist je onaj koji krsti (OKD) a ne da mi „po krštenju postajemo prijatelji Isusovi”

(6, 9). Uostalom, ova je formulacija na ovom mjestu vrlo nezahvalna i može biti dvosmislena. Prijateljstvo ne znači sinovstvo, a po krštenju ljudi postaju „sinovima Božjim”, „djecom Božjom”, „subaštinicima”. Shvatljivo je inzistiranje autora da „pojednostavne” rječnik i da ga prilagode vjeroučenicima. No je li to najbolje rješenje? Uostalom, da li je djetetu bliži pojam „prijatelj” od pojma „sin”?

Što se tiče načela Kristova posredništva, slična se stvar događa i sa sakramentom pomirenja (48, 52, 54, 58) i sakramentom euharistije (15,60). Za pojašnjenje navodim nekoliko citata: „Od toga časa apostoli i njihovi nasljednici, biskupi i svećenici, u *ime Božje* opraštaju grijehе onima, koji ih priznaju i pred njima očituju svoje grijehе. Ovakvo pomirenje je ispovijed” (48). *Communicatio idiomatum* vrijedi do jedne određene granice, ali nije neizbježno, kao što je ovdje slučaj, da dovede do konfuzije. „I *Bog će nama oprostiti*, rekao je Isus, ako i mi priznamo svoje grijehе i ako se za njih pokajemo” (52). Moglo bi se staviti sličnu primjedbu. Po kome se opraštaju grijesi? Kako je uopće moguće da se oprostе grijesi? Što to konkretno znači da su grijesi oprošteni?

„Bog tako ljubi grijешnika da nas oslobađa naših grijehа po svetoj ispovijedi” (54). Nije li ovo pomalo magičan pristup sakramentu ispovijedi? Gdje se ovdje vidi Krista koji oprašta grijehе? Veza između Krista i ispovijedi nije uopće prisutna. To su izgleda dvije različite i rastavljene stvarnosti.

„Tako čini i *Bog s nama*. Iza ispovijedi oprostio nam je svako dugovanje i svaki grijeh” (58). Manje-više mogle bi se staviti iste primjedbe. Istina je da je i Isus Bog, ali ovdje bi trebalo svakako podvući ulogu Krista Gospodina u opraštanju grijehа.

Ipak na jednom mjestu ovaj katehetski priručnik dovodi u odnos oprost grijehа s osobom Isusa Krista kad na str. 55. (u „Molitvi”) kaže: „Gospodine Isuse, hvala ti što mi *oprastaš* grijehе, dao si mi znak da je to velika stvarnost. Hvala ti na tvom znaku ljubavi.”

Što se pak tiče sakramenta euharistije i njezina odnosa prema Kristu u ovom priručniku, treba reći sljedeće: Prije svega, u njemu se vrlo malo govori o euharistiji. Svega dva puta i to dosta letimice. U šestoj lekciji bit će rečeno:

„Mi ne prikazujemo kao žrtvu životinje, ili plodove, nego Isusovu kalvarijsku žrtvu prikazujemo nebeskom Ocu u svetoj misi.” Na stranu što je ovaj tekst najvjerojatnije neshvatljiv za tu dob djece, u isto mu vrijeme nedostaje komponenta posredništva. Mi po Kristu prinosimo tu žrtvu i on se po njoj prinosi nebeskom Ocu za spas svijeta.

U 29. lekciji, gdje je riječ o pokajničkom činu u misi, nema ni riječi o Isusu.

Velika je šteta da autori ovog katehetskog priručnika nisu imali dovoljno na umu želju OKD koja je ovako sročena: „Bog je tako ljubio grešne ljude da je svog *Sina dao* da svijet *sa sobom pomiri* (...). Isus je dakle kao *prvorođenac* među mnogom braćom (...) *slobodno* i sinovskom ljubavlju *poslušan* svome Ocu (...) primio *smrt* koja je *plaća grijehа, za svoju braću grešnike* i kao njihov POSREDNIK. Tom je *svojom presvetom smrću* ljudski rod *oslobodio* od robovanja *grijehu* i đavlu i dao mu je Duha posinstva” (54).

Ili na drugom mjestu, isto tako jasno: „Različite elemente, biblijske, evanđeoske, crkvene, pa čak ljudske i kozmičke – s kojim se katehetska pouka mora pozabaviti i koje treba protumačiti – valja dovesti u *vezu s utjelovljenim Sinom Božjim*” (41).

4) Analiza metodološkog instrumentarija

S obzirom na sam metodološki instrumentarij, ovaj katekizam ne donosi nikakve kvalitativne novosti u usporedbi s prijašnjim, pa nema smisla da se na tome zadržavamo.

Na koncu, što ukratko reći o ovim vjeronaučnim priručnicima Katehetskog vijeća subotičke biskupije? Svakako, hvalevrijedan je pokušaj, naročito kad se zna da je to plod ljudi koji nisu imali priliku sustavno se baviti katehетikom kao znanošću. Treba pohvaliti njihovu poduzetnost i priznati da su u nekim stvarima dobro uspjeli. Nedostaci su gore navedeni pa nema smisla da ih ponavljamo. Zbog tih nedostataka ne bi se ni u kojem slučaju smjelo prekinuti s novim „pokušajima”. Oni su znak poduzetnosti, specifičnosti i pluralističnosti što ni u kojem slučaju neće škoditi katehetskom gibanju u nas.